

DOI: 10.18427/iri-2017-0010

Kísérletek a szabolcsi tanítóhiány enyhítésére az 1960-as években

© Vincze Tamás

**Nyíregyházi Egyetem Alkalmazott Pedagógia és Pszichológia Intézet,
Nyíregyháza**

tamvincze@freemail.hu

Az a tanítóhiány, amely az 1950-es évek végén – más tanítóképzők mellett – a kifutó nyíregyházi középfokú tanítóképzésben szükségmegoldások bevezetését indokolta, a felsőfokúvá vált tanítóképzés első évtizedében, a 60-as években is fennállt a szabolcsi térségben. A falusi és tanyai iskolákban uralkodó áldatlan állapotok megszüntetését a megyei tanács és a járási tanácsok a megye egyetlen felsőfokú tanítóképzőjétől és a minisztérium illetékes osztályától várták. Várakozásukban nem is csalódtak: mind az 1961-es, mind az 1964-es minisztériumi utasítás a pedagógushiánnyal küzdő iskolák hallgatói kiegészítését rendelte el, méghozzá úgy, hogy a Felsőfokú Tanítóképző Intézet 1961-ben egy egész tanévre, 1964-től 1970-ig pedig minden tanévben féléves időtartamra utolsó éves tanítóképzős hallgatókat „adott kölcsön” a megszorult iskoláknak. Ugyancsak a tanítóhiány felszámolását és a képesítés nélküli nevelők szakképesítéshez juttatását szolgálta a levelező tagozatos tanítóképzés 1960-as elindítása, amelynek kezdeti feltételei sem az oktatók, sem a hallgatók számára nem voltak ideálisak. A levelező képzés hőskorának egyik talán jelentéktelennek tűnő, de kifejezetten a régióra jellemző intermezzója volt a tanyai tanítófeleségek felvételének támogatása, s ezzel az átlagosnál jóval motiváltabb, erősebb hivatástudatú hallgatók bevonása a képzésbe. Tanulmányomban az említett szükségmegoldások árnyalt bemutatására törekszem, a forrásfeltárás és -elemzés módszerére támaszkodva. A munkám során felhasznált forrásokat a Nyíregyházi Egyetem Irattárának tanítóképzős dossziéi tartalmazzák.

A kombinált képzés kísérlete a nyíregyházi Felsőfokú Tanítóképző Intézetben

A legelső felsőfokú tanítóképző intézeti évfolyam a tanulmányait ún. kombinált képzésben végezte. Ez azt jelentette, hogy az első két évben nappali tagozaton tanultak, a harmadik évet azonban levelezős hallgatóként végezték, mivel a 34774/1961. III. számú MM-utasítás értelmében 1961. augusztus 15-i kezdéssel képesítés nélküli nevelői beosztást kaptak Szabolcs-Szatmár megye 28 különböző iskolájába. Ez az intézkedés az egész évfolyamra, összesen 52 hallgatóra vonatkozott. Molnár János miniszterhelyettes a következőképpen indokolta azt, hogy a kombinált képzés néven folyó kísérletre éppen a nyíregyházi intézet hallgatóit szemelték ki: *„Mivel a kombinált oktatás lerövidíti az elméleti képzési időt, s ezzel lehetővé válik a hallgatók korábbi bekapcsolódása az oktató-nevelőmunkába, s mert*

munkaerőgazdálkodási megfontolások ezt elsősorban Szabolcs megyében indokolják, a kísérlet végrehajtásával Igazgató Elvtársat bízom meg” (NYEI, 61-es dosszié, 34774/1961. III. sz. MM-utasítás). Világosan kikötötte az utasítás, hogy a gyengébb képességű hallgatókat az intézethez közeli, megfelelő létszámú tantestülettel rendelkező iskolákba kell beosztani. Azt is leszögezte az utasítás szövege, hogy egytanerős iskolákba nem oszthatják be a kihelyezendő hallgatókat. A hallgatók működési helyének kijelölésekor az intézet csak részben tudta figyelembe venni a minisztérium ajánlásait. A hallgatók elosztásának kérdését is érintő igazgatói levélből kiderül, hogy egytanerős iskolához egyetlen hallgató sem került, sőt azt is sikerült elérni, hogy valamennyi harmadéves osztott alsó tagozati osztállyal dolgozhasson. Azt viszont nem sikerült megvalósítani, hogy a gyengébb hallgatók az intézethez közeli iskolákba nyerjenek kihelyezést.

Az intézet tanárai intenzív figyelemmel kísérték a kombinált képzési kísérletben résztvevő évfolyam hallgatóinak munkahelyi beilleszkedését, gyakori látogatásokkal igyekeztek segíteni a tanulmányaik befejezésével és a pályakezdéssel egyszerre küzdő fiatalokat. Az 1961/62-es tanév második félévében pl. összesen 22 oktató kereste fel az iskolákhoz kihelyezett harmadéveseket, némelyik több alkalommal is, összesen 40 látogatásra került sor ebben az időszakban.

Az intézet oktatói arra a következtetésre jutottak a végső értékelésben, hogy ez a képzési forma, a nappalival kombinált, utolsó évben levelezőre váltó képzés nem hatékony, sem a pályakezdést, sem a tanulmányok méltó, összeszedett befejezését nem segíti. Az igazgató a következőképpen indokolta a kombinált képzési formával szemben felmerült aggályokat: *„Mint a váratlanul vízbe dobott úszni nem tudó, III. éves hallgatóink is sokkal nehezebben tanulhatták vagy tanulhatják meg a szabályos és versenyképes úszást a tanítói munkában, többen talán nem is fogják megtanulni, ha másért nem – kényelemszeretetből, a kevésbé jó munkavégzés megszokásából. További fontos érv e képzési forma ellen az, hogy tanulmányi feladatuk eredményes befejezése, az elmélyült, rendszeres felkészülés konzultációra, vizsgára, államvizsgára, értékes szakdolgozat írása, mindez a levelező formában igen nehéz, különösen az ilyen körülményekhez nem szokott, nem hozzáédződött fiataloknak*” (NYEI, 62-es dosszié, 232/1962/I-8. sz. üi.).

Az oktatói testület előzetes aggodalmait, fenntartásait ezzel a képzési formával szemben beigazolódtak. A viszonylag gyenge vizsgaeredmények is az alátámasztották az oktatók bizalmatlanságát, szkepszisét. A kombinált képzésre kijelölt évfolyam ugyanis az államvizsgát mindössze 3,31-es átlaggal teljesítette, holott a korábbi tanévek végén ennél jobb teljesítményt tudott felmutatni. (Az 1959/60-as tanév végén 3,82, az 1960/61-es tanév végén pedig 3,84 volt az évfolyam tanulmányi átlaga.)

Az a várakozás sem igazolódtott ezzel a kísérlettel kapcsolatban, hogy a kihelyezett hallgatók munkájában az elmélet és gyakorlat szintézise látványosabban meg fog mutatkozni. Az osztálytanítóként eltöltött tanév végén letett vizsgák más mutattak, ezt Adriányi László igazgató is megemlítette a tanévet értékelő jelentésében: *„Általában minden elméleti tárgyból megállapítható volt, hogy hiába végeztek több önálló gyakorlati oktató-nevelő munkát, mint más képzők hallgatói, többségük ezt a gyakorlati tapasztalatot kevésbé tudta beleépíteni elméleti tanulmányaiba. Illetve elméleti stúdiumaik egyes tételeit aránylag kevésbé voltak képesek egyéni gyakorlatuk segítségével igazolni, indokolni*” (NYEI, 62-es dosszié, 232/1962/I-8. sz. üi.).

A levelező tagozatos tanítóképzés beindítása

A tanító- és óvónőképző intézetek levelező tagozatát a 128/1960. sz. MM-utasítás alapján szervezték meg. Hat tanítóképző (Budapest, Kaposvár, Nyíregyháza, Debrecen, Szeged, Szombathely) és három óvónőképző intézetben indult el 1960 őszén a levelező tagozatos képzés. Nyíregyházán négy egymást követő évfolyam hallgatói szerezhettek tanítói oklevelet a 60-as években, 1960-ban, 1961-ben, 1962-ben és 1963-ban indult elsős levelezős évfolyam a Felsőfokú Tanítóképző Intézetben. A képzésbe az említett minisztériumi utasítás értelmében eredetileg csak 22 és 40 év közötti jelentkezőket lehetett volna felvenni, s az is feltétele volt a bekerülésnek, hogy a jelentkező tízhónapos alsó tagozati gyakorlatot (képesítés nélküli nevelői munkaviszonyt) tudjon igazolni. A megállapított keretszám 10 %-át olyan hallgatókkal is betölthették, akiknek nem volt ugyan általános iskolai gyakorlatuk, de a munkakörük megkívánta a tanítói szakképesítést. 1963-tól változtattak ezeken a bemeneti feltételeken, ezt egy 1963 júniusában kelt minisztériumi leirat közölte az érintett tanítóképzőkkel. *„Életkorára és munkaviszonyára való tekintet nélkül bárki kérheti felvételét – állt a leiratban –, aki az előírásoknak, többek között annak is, hogy másfél évig már valahol dolgozott, megfelel”* (NYEI, 63-as dosszié, VIII-78/229/1963. sz. üi.).

Jelen tanulmány keretei nem engedik, hogy részletesen tárgyaljuk az 1960-as évekbeli nyíregyházi levelező tagozatos tanítóképzés megindulásának körülményeit és végigkövessük annak a négy levelezős évfolyamnak a képzéstörténetét, amely 1960 és 1963 között a nyíregyházi Felsőfokú Tanítóképző Intézetben kezdte meg a tanulmányait. Arra viszont mindenképpen rá kell mutatnunk, hogy maga a minisztérium is átmeneti megoldást, szükségmegoldást látott a levelező tagozatos tanítóképzésben. Erre utal az, hogy 1966-ban és 1967-ben sehol az országban nem indult levelezős első évfolyam a tanítóképzőkben, mert a minisztérium szándéka is az volt, hogy megszűnjön ez a sok problémát felvető, vitatott tanítóképzési forma. A továbbra is fennálló tanítóihiány azonban arra kényszerítette az oktatásirányítás legfelsőbb szervét, hogy 1968-ban újból – de ismét csak átmeneti jellegűnek tervezve, új szervezési koncepcióval és tanulmányi renddel – beindítsa a levelező tagozatos tanítóképzést.

Az első levelezős évfolyamra egyébként Nyíregyházán 33 hallgatót vettek fel (ezzel az engedélyezett keret egyharmadát töltötték be), ezek közül öten nem rendelkeztek érettségivel. Az 1960/61-es tanévben összesen négy konzultációs alkalmat biztosított az intézet a felvett hallgatóknak, egy-egy konzultációs alkalom általában háromnapos elfoglaltságot jelentett. A tanév során a keddi délutánokon önkéntes konzultációs alkalmat is felkínált a tanítóképző az otthoni tananyag-feldolgozásban nehézségekkel küzdő levelezősök számára (elsősorban a gyakorlati tárgyakkól), de ezt a segítséget az első félévben még igen kevesen vették igénybe. Nem csoda, hogy az első kötelező konzultáció tapasztalatai elég elkésérítőek voltak. Porzsolt így számolt be ennek a konzultációnak az oktatói észleleteiről: *„Alig néhányan készítették el az előírt anyagból jegyzeteiket, a kötelező olvasmányokat pedig még kevesebben olvasták el”* (NYEI, 61-es dosszié, 72/1961. sz. üi.). A hallgatói felkészülés hiányos volta a későbbi évek beszámolóiban is rendre előkerült. A levelezős vizsgaeredményekben kevéssé tükröződött az otthoni felkészülésben alkalmazott módszerek fogyatékosága, az előismeretek felületessége és az időhiány, de nyilván ebben közrejátszott az is, hogy az oktatók jóval enyhébb elbírálásban részesítették a levelezős hallgatókat, mint a nappali képzésben tanuló diákjaikat.

Tanyai tanítófeleségek tanítói pályára állítása

1962. augusztus 7-én Adriányi László igazgató levéllel fordult a Művelődési Minisztériumhoz, amelyben azt kérte, hogy a nyíregyházi Felsőfokú Tanítóképző Intézet a levelező tagozatra pótfelvételi vizsgát hirdethessen. Kinek az érdekében is terjesztette elő ezt a szokatlan kérést? Elsőként egy képesítés nélküli tanító és egy pártfunkcionárius érdekében, akik szülés, illetve betegség miatt nem tudtak megjelenni a rendes felvételi vizsgán. A lényegesebb azonban azok csoportja, akiket „másodsorban” említ meg az igazgató. E csoportot a következőképpen jellemzi: *„Másodsorban néhány /4-5/ olyan érettségizett tanyasi pedagógus-feleség, akit a tanyán be szeretne osztani egy év múlva tanítónak a Megyei Tanács Művelődésügyi Osztálya, ha ebben az évben elkezdhetné és eredményesen végezné levelező úton tanítóképző Intézetünket. Ilyen kívánsággal és – megyebeli viszonyainkat ismerők számára teljesen indokolt – kérelemmel fordult hozzám a Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztályának vezetője. Ez a kérelem ugyan nehezen egyeztethető össze azzal az érvényes és gyakorolt rendelkezéssel, hogy csak munkában állók végezhetnek levelező tanulmányokat, mégis indokolt, célirányos kérés; s az adott viszonyokra való tekintettel kérem a Minisztériumot, járuljon hozzá, engedélyezze! A szóban forgó néhány tanyasi iskolában egy tanítói lakás van, s nincs jobb megoldás, mint az, ha a szükséges két tanerő házastárs. Képesítés nélküli tanítói alkalmazáshoz pedig jó feltétel és előiskola a tanítóképző intézeti levelező tagozat I. évfolyamának eredményes elvégzése. Más alkalmazási lehetőség a tanító-feleségek számára e tanyákon általában nincs”* (NYEI, 62-es dosszié, 246/1962. sz. üi.).

Végül aztán összesen nyolc olyan felvételi kérelem gyűlt össze Adriányi Lászlónál, amelyek tanyai pedagógusfeleségektől érkeztek, ezeket aztán egyenként mérlegelte, véleményezte. Három tanítófeleség eredetileg pedagógiai főiskolai felvételt kért (tehát voltaképpen tanári diplomát szerettek volna szerezni), de a Megyei Tanács mégis a Tanítóképző Intézethez továbbította a kérelmüket, hiszen a Pedagógiai Főiskola felvételi vizsgái ekkor már lezárultak, ezért a megye csak így – módosítva a jelentkezők eredeti elképzelését – tudta támogatni a továbbtanulásukat. Az egyik kérelmező ráadásul még nem is volt hivatalosan házas, csak egy tanító menyasszonya, azonban az ő beadványát is odasorolták a tanítófeleségek kérelmei közé. Róla az alábbi módon nyilatkozott az igazgató: *„Ötvös Gabriella 3 melléklettel hozzám benyújtott kérelme annyiban indokolt, hogy kérelmező vőlegénye, Bessenyei József Dombrád község melletti tanyán tanít, jelenleg katona, de jövő évben ismét munkába áll, s akkor állítólag feleségül veszi kérelmezőt, így szükség lehet rá az ottani iskolában”* (NYEI, 62-es dosszié, 261/1962. sz. üi.). Czédli György minisztériumi csoportvezető e kérelemre aug. 15-én pozitív választ adott, kinyitotta az igazgató által javasolt kikaput, de a kérelmezők felvételi anyagát természetesen előzőleg látni szeretne volna. Válaszként Adriányi négy jelentkező kérelmét terjesztette fel, az említett Ötvös Gabriella mellett még Artner Lászlóné, Babos Csománé és Tóth Imréné felvételi anyagát továbbította a minisztériumnak, a következő megjegyzés kíséretében: *„Nevezettek tanyai pedagógusok feleségei, illetve menyasszonya; szolgálati lakással rendelkeznek és munkába állásuk esetén igen nagy problémák oldódnának meg”* (NYEI, 62-es dosszié, 3-187/1962. VIII. sz. üi.).

A minisztérium 1962. szept. 6-án kelt levelében adta meg a pótfelvételi vizsgára az engedélyt, magát a vizsgát pedig 1962. szeptember 24-én bonyolították le.

Praktikus és olcsó megoldásnak tűnhetett a tanyai iskolák pedagógushiányának ilyen módon történő felszámolása, nyilván azzal is tisztában voltak a minisztériumban, hogy a frissen végzett fiatal tanítók közül senki sem szeretné tanyai iskolában kezdeni a pályáját. Nyilván a nyíregyházi pedagógusházastárs-hallgatókra is igaz volt az, amit Tóth Ferenc debreceni intézeti tanár az ottani levelezős képzés első évtizedét értékelve a következőképpen fogalmazott meg: *„Legegészségesebb hivatástudattal a pedagógus-családból származók, illetve pedagógus-feleségek, valamint azok a hallgatók rendelkeznek, akiknek falusi lakás- és egyéb körülményeik – mert pl. szüleiknél laknak – megoldottak”* (Tóth, 1970: 219.).

Az 1964-es minisztériumi rendelet és annak végrehajtása

A Művelődésügyi Minisztérium a 60-as években súlyos problémaként érzékelte, hogy az ország különböző régióiban még mindig (bár eltérő mértékben) jelentkező tanítóhiány miatt képesítés nélküli pedagógusokat kell beállítani a rászoruló iskolákba. 1964 első felében az egyik minisztériumi értekezleten, amelyre a felsőfokú tanítóképzők igazgatóit hívták össze, szintén felmerült a képesítés nélküli tanítók alkalmazásának kényes kérdése. Az ott elhangzottak figyelembevételével Molnár János miniszterhelyettes utasította valamennyi megyei tanács oktatási osztályának vezetőjét, hogy azokban az iskolákban, amelyekben tanítóhiányt regisztrálnak, az 1964/65-ös tanévtől ne képesítés nélküli tanítót alkalmazzon, hanem a megye (vagy régió) területén lévő tanítóképző intézet igazgatójától kérjen mindkét félévre harmadéves hallgatókat. Ezt az intézkedést a 48271/1964. IV. sz. MM-utasítás tartalmazta. Abban a levélben, amelyet az utasítás mellékletéként a megyei tanácsokhoz címzett a miniszterhelyettes, az alábbi reményét közölte az oktatási osztályok vezetőivel: *„Ezzel a legszükségesebb néhány esetben az oktatás menete viszonylag szakképzett pedagógussal biztosítható, s képesítésnélküli tanító alkalmazása elkerülhető”* (NYEI, 64-es dosszié, 48271/1964. IV. sz. MM-üi.).

Ez a megoldás meglehetősen „öszvér-megoldásnak” tekinthető és több szempontból is vitatható. Az igaz ugyan, hogy az érintett iskolák valamennyit nyertek vele: mivel nem teljesen „hályogkovács” módon oktató-nevelő, pedagógiailag képzetlen tanítókat küldtek hozzájuk, hanem olyan fiatalokat, akiket két éven át már erre hivatásra készítettek fel. Az is igaz, hogy ez alatt a félév alatt – egy saját osztály vezetésével megbízva – bizonyos szempontból többet tanulhatott egy harmadéves, mint az egyébként négyhónapos területi szakmai gyakorlaton, ahol mégsem önállóan végezhetne volna a munkáját. Az utolsó éves hallgatókat egyébként „képesítés nélküli pedagógus” munkakörben alkalmazták az illetékes tanácsok, 507-es kulcsszámú besorolással. A harmadévesek a besorolásnak megfelelő illetményben részesültek, szerződést pedig szept. 1-jétől január 31-ig, illetve január 31-től a tanév végéig kötöttek velük az illetékes járási tanácsok. A legelső félévben, az 1964/65-ös tanév őszi félévében 29 hallgató kihelyezésére került sor, az érintett iskolák igazgatóival Adriányi László 1964. augusztus 6-án írt levelében közölte a Megyei Tanács Művelődési Osztályával egyeztetett diszpozíciókat. A levélben felkérte az igazgatókat arra, hogy legkésőbb aug. 24-ig jelezzék, hányadik osztályba osztották be a hozzájuk kihelyezett hallgatót osztálytanítónak. Ezt azért kellett tudniuk, mert az intézet oktatói aug. 27-én és 28-án eligazító tanfolyamot tartottak a kihelyezett fél évfolyam számára, és ezen a tanfolyamon a hallgatók főként annak az osztálynak a tanításához kaptak segítséget, előzetes útmutatást, tanácsokat, módszertani javaslatokat, amelyekben a munkájukat öt hónapon át végezniük kellett. Első

osztályba – érthető módon – egyetlen hallgatót sem osztottak be. A 29 harmadéves közül 7 hallgatóra másodikos, 14 hallgatóra harmadikos, 6 hallgatóra negyedikes osztályt bízta. Két hallgatót mélyvízbe dobtak: nekik 2-4. osztályos gyerekekből álló összevont csoportban kellett tanítaniuk (NYEI, 64-es dosszié, 344/1964. sz. üi.). A 29 hallgatót 26 különböző iskolába helyezték ki, ezek – kevés kivétellel – kistelepülések iskolái voltak. A 26 kijelölt település közül 14-nek nem volt vasútállomása, kiesett a vasúti közlekedésből. De a féléves tartózkodási helyül kijelölt vasút melletti települések nagyobb része is olyan szárnyvonalakkal kapcsolódott be az ország vasúthálózatába, ahol ritkán és lassan jártak a vonatok (NYEI, 64-es dosszié, 347/1964. sz. üics.).

A kijelölt iskolák igazgatói 1965 januárjában és februárjában küldték el az intézetnek az első félévben náluk dolgozó hallgató munkájának értékelését. Az igazgatói minősítésekből kiderül, hogy az egyes iskolák vezetői különböző mértékben segítettek a pályájukat náluk kezdő utolsó éveseket. Úgy tűnik, ritka kivételt jelentett az olyan iskola, ahol a fiatal kollégát egy kijelölt idősebb nevelő – mai pedagógiai divatszóval: mentor – támogatta a tanítói munka első hónapjai alatt.

A rendelet az ország összes tanítóképző intézetére vonatkozott, ám a többi tanítóképző intézet 60-as évekbeli évkönyveit lapozgatva azt látjuk, hogy más tanítóképzőkben, amelyek jobb pedagógusellátottságú megyékben voltak, nem az egész harmadéves évfolyamot vonták be a képesítés nélküli tanítóként végzett féléves munkába, csupán annak egy részét, szerencsés esetben a legfelkészültebb, önálló osztályvezetésre leginkább alkalmas hallgatókat. A sárospataki tanítóképzőből pl. az 1964/65-ös tanév első felében mindössze 12 utolsó éves hallgatót, a második felében pedig 18 végzöst helyeztek ki a nevelőhiánnyal küszködő iskolákba (Ködöböcz, 1965: 32). A jászberényi tanítóképzőben – a patakihoz hasonlóan – a harmadéves hallgatóknak csupán egy részét érintette az öthónapos képesítés nélküli tanítókodás, az 1965/66-os és az 1966/67-es tanévben összesen 74 hallgató kapcsolódott be féléves váltásban osztálytanítóként a pedagógushiány miatt kiegészítésre szoruló iskolák munkájába. Az 1967/68-as tanévben már nem is féléves váltásban nyújtottak segítséget a hallgatók a kijelölt iskoláknak, hanem egész évre vállalta 19 harmadéves az osztályvezetői munkát ezekben az intézményekben (Fábián, 1968: 42).

A nyíregyházi tanítóképzőben más volt a helyzet, a szabolcsi régió nagyobb mértékű pedagógushiánya arra kényszerítette az intézményt, hogy a hatvanas évek második felében szinte minden harmadévest az önálló osztálytanítói szerep mélyvizébe dobjon. Fél évig tartó önálló osztályvezetéssel bízták meg az 1964/65-ös, az 1965/66-os, az 1966/67-es, az 1968/69-es és az 1969/70-es utolsó éves évfolyamok teljes hallgatóságát, nagyon ritka esetben adtak felmentést ez alól a feladat alól. Különbözött a többitől némileg az 1967/68-as tanév, mivel ekkor csupán a harmadik évfolyam egyik fele vett részt a képesítés nélküli tanítókodásban, az évfolyam másik fele a hagyományos területi szakmai gyakorlatot teljesítette.

A harmadévesek osztálytanítói megbízásával kapcsolatos iratok a különös körülmények közötti pályakezdés néhány negatív következményéről is tudósítanak. Többek között arról, hogy az sem volt teljesen mindegy, melyik félévben kerültek ki a rászoruló iskolákhoz a végzős hallgatók. Adriányi László az 1965/66-os tanévet értékelő jelentésében hívta fel a figyelmet erre a korántsem mellékes szempontra. Az igazgató az alábbi megállapításokra jutott ezzel kapcsolatban: *„A III. félévfolyam eredménye minőségi szintjének megfelelő. Ez a /tavaszi félévben az intézetben volt/ félévfolyam az államvizsgán is jobb felkészültséget, szilárdabb tudást bizonyított, mint az évfolyam másik fele. Korábbi eredményéhez képest azonban az egész idej*

III. évfolyam elég gyengén szerepelt az államvizsgán, különösen a tavaszi félévben gyakorló /képesítés nélküli/ tanítói munkát végzett hallgatóink. (Pedig államvizsgájuk idejét is 10 nappal későbbre /július 4-5./ tettük, mint az évfolyam másik, tavasszal bent volt felének államvizsgáját.) Ennek a félévfolyamnak az államvizsgai szereplése tanítóképző intézeti levelező tagozati hallgatóink államvizsgájának szintjénél alacsonyabb volt” (NYEI, 66-os dosszié, 166-1/1966. sz. üi.).

A tavaszi félévre kihelyezett hallgatók helyzetét az is nehezítette, hogy a féléves váltás rendszere eredetileg mechanikusan működött, az egyik harmadéves egy január végi szombaton elköszönt az öt hónapon keresztül vezetett osztálytól, a másik harmadéves pedig a következő hétfőn minden felkészítés nélkül átvette az adott osztály tanítását. A két hallgató a legtöbbször nem is találkozott egymással, a tavaszi félévet képesítés nélküli nevelőként töltő utolsó éves nem kapott kollegiális felvilágosítást az elmúlt félév tanulmányi munkájáról, eredményeiről, az osztállyal kapcsolatos problémákról, a fokozott odafigyelést igénylő tanulókról. Ezen a szerencsétlen munkakezdeten csak az 1968/69-es tanévtől változtatott a tanítóképző vezetősége, méghozzá olyan módon, hogy január utolsó hetét a két harmadéves együtt töltötte az átvétel előtt álló osztályban, így volt alkalma a búcsúzó nevelőnek megadni a szükséges útbaigazítást az utódja számára. Az átmeneti időszakot jelentő egy hét programjáról az a levél nyújt közelebbi tájékoztatást, amelyet 1968 decemberének elején az őszi félévet kint töltő hallgatókhoz intézett az igazgatóság. Ebben a következőket közölték az osztálytanítói munkát végző harmadévesekkel: *„Szakmai gyakorlatának befejezése előtt biztosítani kívánjuk, hogy az osztályt átvevő hallgató a munka eredményes folytatásához megfelelően tájékozódhasson a tanulók neveltségi és tanulmányi helyzetéről. Ennek érdekében – terveink szerint – társa már 1969. január 27-én /hétfőn/ elfoglalja szolgálati helyét. Így január 28-án és 29-én együtt dolgoznának. Felméréseket végeznének, minden szükségesről tájékoztatná társát. Január 30-án /csütörtökön/ még Elvtárs/nő/ tanítana, hogy az átvevő hallgató ezen a napon megköthesse a munkaszerződést a járási tanáccsal. Január 31-én /pénteken/ már utódja tanítana s Elvtárs/nő/ eltávozhatna szolgálati helyéről” (NYEI, 68-as dosszié, 357/1968. sz. üics.).*

Összegzés

A hatvanas évek tanítóhiányának felszámolását célzó szükségmegoldások értékelésekor megállapítható, hogy ezek az intézkedések a hallgatók szakmai felkészítésének szempontjából nem tekinthetők sikeresnek. Különösen problémás volt a levelező tagozatos oktatás, leginkább a képzés beindításának szakmai előkészítetlensége miatt, de a kombinált képzés és a 64-es miniszteri rendeletet követő féléves képesítés nélküli tanítóskodás is inkább csak megnehezítette a végzős hallgatók munkáját. Talán a hivatástudatra nevelésükhöz némileg hozzájárult az előrehozott pályakezdés, de elméleti képzésükben hiányokat, az államvizsgai szereplésükben és a szakdolgozat minőségében pedig a korábbi színvonaluk alatti teljesítményt eredményezett. A tanítóképzés mindig is megkövetelte az oktatók és hallgatók közötti intenzív együttműködést. A levelező képzési forma 1960-as évekbeli rendje és az előrehozott pályakezdés éppen ettől a rendszeres, állandó oktatói támogatástól, segítségnyújtástól fosztotta meg a hallgatókat. A pályakezdéssé átalakított területi szakmai gyakorlat féléve és a kombinált képzés utolsó éve sok esetben inkább elbizonytalanította vagy megrettentette azokat a hallgatókat, akik eleve gyengébb motivációval érkeztek a képzésbe. Ennek legfőbb oka az volt, hogy

a kijelölt kisiskolákban (kistelepülési vagy tanyai általános iskolákban) az átlagosnál jóval kedvezőtlenebb feltételek között, sokszor minden segítség nélkül, egyedül a saját kreativitásukra hagyatkozva kellett helytállniuk a kihelyezett harmadéveseknek. Mi lett volna az igazán sikeres megoldás a tanítóhiány enyhítésére? Amellett, hogy tisztában vagyunk a „mi lett volna”- kezdetű kérdések történelmietlen voltával, egyetértünk Molnár Bélával, aki szerint „*a képzés nélküli tanítók nagy száma miatt a felsőfokú tanítóképzés mellett célszerű lett volna néhány középfokú tanítóképzőt megtartani, működtetni*” (Molnár, 2007: 14).

Rövidítések

MM Művelődésügyi Minisztérium
NYEI Nyíregyházi Egyetem Irattára
üi. ügyirat
üics. ügyiratcsomó

Irodalomjegyzék

- A Felsőfokú Tanítóképző Intézet 1960 és 1970 közötti iratanyagát tartalmazó dossziék.*
Nyíregyháza: Nyíregyházi Egyetem Irattára (NYEI).
- Adriányi László et al. (szerk.) (1965). *A Nyíregyházi Tanítóképző Intézet évkönyve az 1959/60-1964/65. tanévekről.* Nyíregyháza: Nyíregyházi Tanítóképző Intézet.
- Adriányi László et al. (szerk.) (1969). *A Nyíregyházi Tanítóképző Intézet évkönyve az 1965/66-1968/69. tanévekről.* Nyíregyháza: Nyíregyházi Tanítóképző Intézet.
- Fábián Zoltán (1968). A tanítójelöltek gyakorlati kiképzéséről. In Kopácsy Béla et al. (szerk.), *Jubileumi évkönyvünk 1917-1967* (pp. 40-43). Jászberény: Jászberényi Tanítóképző Intézet.
- Ködöböcz József (1965). A területi szakmai gyakorlat. In Komáromy Béla et al. (szerk.), *A Sárospataki Tanítóképző Intézet évkönyve 1959-1965* (pp. 32-34). Sárospatak: Sárospataki Tanítóképző Intézet.
- Molnár Béla (2007). *A középfokú tanítóképzés története 1945-től felsőfokúvá válásáig.* [PhD disszertáció tézisei]. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem.
- Tóth Ferenc (1970). A levelező tanítóképzés tíz éve a Debreceni Tanítóképző Intézetben. In Kiss Lajos (szerk.), *Tanítóképző Intézetek Tudományos Közleményei VII.* (pp. 217-231). Debrecen: [Debreceni Tanítóképző Intézet].